

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

צו-שבת הגדול תשע"ה

פרשת שבוע

וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם (הרבה בנים) מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשיות קרבנות היחיד והציבור ממשיכות ללוות אותנו גם בפרשת צו. שבת זו מכונה גם "שבת הגדול" ורבים ההסברים הקושרים בין כינוי זה, לבין מצוות הקרבת קרבן הפסח. קולמוסים רבים נשתברו בניסיונות להוכיח אם פרשיות המשכן והקרבת הפסח הם תוצאה של חטא העגל, או שהם היו חלק בלתי נפרד מההוויה הרוחנית שלנו, גם ללא הנפילה הגדולה. לגבי קרבן פסח, לית מאן דפליג, כי נצטוונו עליו ללא כל קשר לאירועים שלאחר מתן תורה. קרבן הפסח וברית המילה הן שתי המצוות שעליהן מביא המדרש את קריאתו של הנביא: "וְאָעֲבֹר עָלֶיךָ וְאָרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאֵמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי" (יחזקאל ט"ז ו). וז"ל: "בב' דמים ניצולו ישראל ממצרים: בדם פסח ובדם מילה, שנא' 'ואומר לך בדמך חיי' (שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יז). קרבן הפסח הוא גם הקורבן היחיד "של היחיד" שאינו מוקרב כתוצאה מאירוע חיובי או שלילי. נזכיר כי ברית המילה וגם קרבן הפסח הם שתי מצוות העשה היחידות, שאי קיומן ב"שב ואל תעשה", מחייב את העונש הכבד - "כרת". נענין שוב בפרשיית הבן הרשע המקשה על מצווה זו:

"וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לִיקָן אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֵת בְּתֵינִי הִצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" (שמות י"ב כז-כז).

כבר הסברנו בעבר כי שאלה זו מערערת על הצורך והעניין לחדש את הברית עם הקב"ה. הורים יהודיים כורתים ברית עם הקב"ה לגדל את בנם כבן ברית, עם הגיעו לגיל שמונה ימים. כאשר הבן מגיע למצוות הוא מחדש את הברית-ה"חווה" עם הקב"ה כעבדו, ובכך הופך הוא לבן חורין.

הרשע - גם הוא "בן" - המערער על כך, הוא בעצם כופר המוציא את עצמו מן הכלל.

נפנה את תשומת ליבם של הקוראים לכך כי החכם, התם וזה שאינו שואל, מופיעים בלשון יחיד ואילו בענין הבן הרשע נוקט הכתוב לשון רבים - "בְּנֵיכֶם". זוהי הפעם היחידה שהתורה נוקטת לשון רבים בעניין ארבעת הבנים. ננסה לבאר את משמעותה של עובדה זו.

ל"אתרוגים", יש נטייה להתבדל ולא להיות אגודים עם שאר שלשת המינים: הלולב, ההדס וכמובן הערבה. נדון אותם לכך זכות ונסביר כי מטרתם להגן על עצמם, על בני משפחותיהם ועל החברה ה"אידיאליסטית" שלהם מפני השפעות מקלקלות. כך הם רוצים להבטיח את המשך קיומו של עם ישראל ברמה רוחנית גבוהה. הם עושים זאת לשם שמים.

התורה ובעקבות זאת חז"ל, מסמנים להם כי לפחות בליל הסדר עליהם "לחשב מסלול מחדש". רוב רובו של העם איננו "אתרוגים" ומצוות קרבן פסח איננה כלולה בסדר היום של ה"יערבות". התורה מוסרת לנו במפורש כי מדובר ב"רבים"! חכמים, שכללו את ה"רבים" בין ארבעת הבנים המסובים עמנו בליל הסדר, מדריכים אותנו: אל תנתקו את הקשר עם, נהלו איתם שיג ושיח, הקשיבו למה שמטריד אותם והיו רגישים לבעיותיהם, הזמינו גם אותם לשולחן החג ומיצאו את הדרך לשתף אותם בסיפור הגאולה ממצרים.

דווקא בימים אלה, ערב פסח של אחרי הבחירות, נזכור כי אף אחד איננו רשאי לומר שהוא מייצג את דעת הרוב,

נזכור כי לרבים יש שאלות קשות הזקוקות למענה.

הבה נתאחד, בסדר הקרוב, בלי להסתיר את השונות.

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט
--	---	--	--	--

לע"נ צפורה בת יונה דונייר ע"ה, נלב"ע י"ב אדר א'
לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת הדף היומי

החיוב להניק - כלפי האב או התינוק?

הרב עקיבא כהנא

הגמרא מביאה (נט ע"ב) את דברי בית הלל: "נתגרשה - אינו כופה, ואם היה מכירה - נותן לה שכרה וכופה ומניקתו, מפני הסכנה". כלומר, שאשה גרושה, אין הבעל יכול לכופה להניק, אלא שאם התינוק מכיר אותה וכבר התרגל לינוק ממנה, אז יכול הגרוש (אבי הילד) לכופ אותה להניק, אבל חייב לשלם לה שכר עבור ההנקה.

הגמרא (ס, א) מביאה מחלוקת באיזה שלב נחשב שהתינוק מכיר את האישה. לדעת ר' יוחנן אם הוא בן חמישים יום, ולדעת שמואל צריך לבדוק בפועל האם התינוק מכיר.

הרמב"ם ושו"ע (פב, ה) פסקו כדעת שמואל. **שלא כדעת הרא"ש (ה, יז) והטור שפסקו** כדעת ר' יוחנן.

רמ"א (אבן העזר סימן פב סעיף ה) הוסיף שאם אין לבעל כסף לשלם לה, כופים את האישה ומניקה.

מקשה החלקת מחוקק (ו), מדוע לכופ את האשה להניק בחינם, הרי אם בית הדין דואגים לתינוק, עליהם לתת לאשה שכר הנקה מדין צדקה? (קושיה דומה הקשה הראנ"ח סימן צה על רבינו ירוחם שהבין בו כדברי רמ"א). **בית שמואל (במהדורא קמא) תירץ** ש"זה נהנה וזה לא חסר", כיון שהיא מניקה ולא חסרה מזה. **אך זה קשה** שהרי הגמרא הביאה שאשה צריכה לאכול יותר כשהיא מניקה, וכן יש לה טורח והיא יכולה לעבוד פחות, וראייה לכך שפוחתים לה ממעשה ידיה (מכמות העבודה שהיא אמורה לעבוד בדרך כלל).

בני אהובה (אישות כא, טז) ובית מאיר תירצו שיש כלל בצדקה, שאם יש קרוב עשיר הוא קודם, ואותו בית הדין כופים לפני אחרים, ואכן אם ישנם קרובי משפחה עשירים כופים אותם ושוכרים מינקת, אך כאן מדובר כשאין קרובי משפחה עשירים, וכיון שלגבי הנקה היא נחשבת 'עשירה' כיון שיש לה חלב, לכן כיון שהיא קרובה והיא יכולה, ממילא היא חייבת בצדקה כלפי בנה יותר מאשר אחר.

הפלאה (קונטרס אחרון סימן פ) הולך לכיוון אחר. לדעתו, כיון שיש סכנה לתינוק שהוא עלול למות אם לא יינק, למרות שאין לה חיוב ישיר להניק אותו, היא חייבת להציל את ילדה, גם במחיר של צער לעצמה. ואף שהירושלמי שהובא בבית יוסף בסימן תכו שאדם חייב לסכן עצמו כדי להציל את חברו לא נפסק להלכה, מכל מקום להצטער כדי להציל את חברו אדם חייב. ובשאלה זו האריכו רבים והביאו מגמרא נדרים (פ עמוד ב) שדעת רבי יוסי שם היא שאדם יכול שלא להצטער, למרות שזה מונע חיים מאחרים (ובעניין זה דנו באריכות באגרות משה א, יורה דעה קמה, ושו"ת דברי יציב חו"מ סימן עט, ויביע אומר חלק י חו"מ סימן ו).

למרות האמור שאשה אינה חייבת להניק את בנה כשהיא אינה משועבדת לבעלה **כתב רדב"ז (שו"ת ז, טז)** לגבי אישה המסרבת להניק אף שמציעים לה שכר על כך: "זו מדת אכזריות, וחוששני לה שמא מן הגבעונים היא. שבני אברהם יצחק ויעקב רחמנים בני רחמנים הם".

לסיכום: חיוב האישה הבסיסי להניק את בנה הוא חלק מהחיובים לבעלה, וכשהאשה גרושה, אין לה חיוב להניק את הבן שלא בשכר. כאשר העובר אינו מסכים לינוק מאשה אחרת, ניתן לכופ אותה בשכר. לדעת רמ"א ניתן לכופ אותה גם להניק בחינם באופן שלאב אין כסף, והאחרונים דנו בדבריו אם זה מדין צדקה, או מדין שאדם חייב להציל את חברו כשאין לו אפשרות. כמובן שמבחינה מוסרית אישה חייבת לנהוג ברחמים כלפי בנה, אך אין זה חיוב שניתן לכופ עליו בבית הדין.

לכניסה לשיעור

שיעור מס' 1

שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?

השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להחמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

תורה אחתנו!

shmita@eretzhemdah.org

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

איך לדבר עם ילדים ומתבגרים על נושאים צנועים? – המשך

בטור הקודם ניתחנו את הקושי הקיים אצל הורים רבים לדבר עם הילדים על נושאים צנועים ומנינו שש סיבות לכך. הזכרנו שזו תופעה אנושית מוכרת (והרקע להופעת 'אגדת החסידה' המפורסמת), אך הבחירה להתעלם מנושא כה חשוב בעולמם של הילדים והמתבגרים גוררת מחירים כבדים.

שאלות החיים

נרצה או לא שאלות כנות צפות ועולות מן החיים עצמם ולא ניתן להתחמק מהן: ילדה שרואה את אמא מחתלת את אחיה התינוק ושואלת – 'למה לו יש כזה ולי אין?', ילדים שרואים שאמא בהריון ובטנה תופחת ותמהים איך התינוק הצליח להיכנס לשם ולא פחות חשוב – איך הוא יצא, רסיסי מידע שילדים קולטים מחבר/ה בבי"ס או ממנהגות חדשות ומעוררים אצלם סימני שאלה על מושגים ותופעות שלא הכירו ('מצעד הגאווה', 'נישואים חד מיניים' ועוד). ולהבדיל בין החול ובין הקודש – דרך לימוד התורה ששופע התייחסויות לנושאים צנועים באופן מאוד פתוח וגלוי, בסיפורי המקרא ובדיני המשנה והתלמוד. כמובן שגיל ההתבגרות והשינויים הפיזיולוגיים והנפשיים שהוא מביא איתו מחייבים גם הם התייחסות והסברה. לא פעם ניצבים הורים מול הגל הזה נבוכים ומנסים להתחמק ממנו בדרכים שונות – "כשתגדל תבין", "אין לי זמן לדבר עכשיו", "לך תשאל את אמא". תגובה כזו מותירה את הילד מבולבל. הוא לא קיבל תשובה לשאלתו, ורק קולט שהיא לא לגיטימית אך אינו מבין מדוע.

למה לדבר על זה?

לפתחנו ניצבת לה אלטרנטיבה. תפיסת עולם יהודית אמיצה שלא מעוניינת להתחמק מעיסוק בנושאים אינטימיים אלא חפצה לעסוק בהם בשמחה וכתחילה. תפיסה טבעית הרואה את המיניות כחלק מן החיים בכלל והחיים היהודיים בפרט וכביטוי של חיים בריאים וצומחים. תפיסה חינוכית הרואה את ההורים כאחראיים על חינוך ילדיהם ובפרט בנושא כה בסיסי וחשוב בעולמם. תפיסה תורנית המתנגדת להתעלמות והכחשה ודוגלת בכך שאין נושא בעולם שאנו חוששים לדבר עליו, כמובן בצורה ראויה וצנועה. אחד הסיפורים המדהימים המופיעים בגמרא בהקשר הזה הוא על רב כהנא שהסתתר מתחת מיטתו של רב, גדול אמוראי בבל, כדי לעקוב כיצד הוא מתנהג ברגעים אינטימיים עם אשתו (גמ' ברכות סב'). לתמיחתו של רב מה עושה תלמידו מתחת למיטה ענה לו רב כהנא: "תורה היא וללמוד אני צריך". מה שקורה בינו לבינה אינו דבר זר או טמא. הוא טהור וקדוש וחלק מן התורה שאנו מחויבים ללמוד וללמד.

עקרונות יסוד בהסברה

כשניגשים להסביר את הנושא כדאי להפנים כמה עקרונות:

- א. אמון בעצמנו** - אם ריבונו של עולם נתן לנו את הילדים האלה וזיכה אותנו להיות ההורים שלהם, הרי שאנו מסוגלים למלא את המשימה הזו בהצלחה, לגדל, לחנך ולהכין אותם אל החיים, כולל בנושאים עדינים כאלו.
- ב. העמדה הנפשית** – כשבאים לעסוק בנושא עם הילדים אין לראות זאת כ'עול' - 'אין ברירה ומישהו צריך לעשות את העבודה השחורה'. יש לראות זאת כזכות והזדמנות ללמד את הילדים דברים מופלאים על עצמם ועל החיים. הארת הפנים והרוגע אותם נסגל לעצמנו כשאנו משוחחים איתם יעברו גם אליהם (בסוגריים נעיר שילדים שואלים על הנושא בדרך כלל בתמימות. התסביכים והאסוציאציות הבעייתיים נמצאים בדרך כלל אצלנו, המבוגרים).
- ג. שפה** – מסבירים בלשון נקיה וצנועה ולא 'רחובית', אך מדברים בכנות ולא נמנעים מלומר מילים מפורשות ולכנות את האיברים בשמם. השימוש במילים מעורפלות עלול לבלבל, כמו גם להעביר מסר של מבוכה ופחד מלדבר גלויות.
- ד. המקום של הילד** - ניתן לברר את הרקע לשאלת הילד, להתעניין מה הוא חושב על העניין ומה כבר שמע על זה, האם בכיתה דיברו על כך וכדו'.
- ה. איך לדבר?** – ההורים לא צריכים לדבר על עצמם, אלא על איש ואישה סתמיים ועל גוף האדם באופן כללי. לגשת לנושא מהמקום המתפעל של 'מה רבו מעשיך ה', כאשר במערכת הרבייה ובהתפתחות הפיזית מתגלה החוכמה האלוקית באופן מעורר השתאות (ספר מומלץ לגילאי חטיבה ומעלה – הפרקים הראשונים של 'גוף האדם המכונה שלא תיאמן').
- ו. מי מבין ההורים צריך לדבר על זה, אמא או אבא?** – בניגוד למנהג 'להשליך' את המשימה על הצד השני, ולמרות הנטיה האוטומטית לקבוע שהאמהות ידברו עם הבנות והאבות עם הבנים – מי מבין ההורים שנמצא בקשר הכי קרוב ופתוח עם הנער/ה הוא זה שיוכל לשוחח איתו/ה על זה באופן הטוב יותר. לצד זה אפשרי גם שיחה שתנוהל עם שני ההורים יחד. בנושאים מסוימים (נישואים או 'גברים' במובהק) אכן טבעי ויעיל יותר שאמא תסביר לבת ואבא לבן.
- ז. מתי נכון לדבר על הדברים?** נפתחים בפנינו כל מיני חלונות הזדמנות לעניין: כשילד שואל שאלה בעצמו, בהקשר תורני (דרך לימוד פרשת השבוע או סוגיות תורניות אחרות), בהקשר לאירועים חדשותיים ('מצעד הגאווה', פרשיית 'הזמר המפורסם' וכדו'), לקראת גיל ההתבגרות של הילד/ה ותהליכים חברתיים של התעניינות במין השני. מעבר לזה יש מקום לשיחות יזומות כאשר ההורים מרגישים שיש צורך בדבר.
- ח. כיצד להסביר נושאים ספציפיים** (איך באים ילדים לעולם, שמירת הברית, נטיות הפוכות, מה רע בפורנוגרפיה ועוד)? את זאת לא נוכל לפרט במסגרת זו, אך נזמין לצפות בסדרת וידאו חדשה להורים שתעלה בימים הקרובים לאתר 'כיפה' ותדגים את ההסברה בתחומים השונים.
- ט. בירור עצמי** - יש לראות בצורך שלנו להסביר את הדבר לילדינו הזדמנות לבירור עמוק של היחס שלנו לנושאים הללו. כאשר אצל ההורים הם מסובכים ולא פתורים, באמת קשה לשוחח עליהם עם הילדים. ככל שהדברים 'ישבו' טוב יותר אצלנו ונרגיש שלמים איתם, ייקל עלינו גם להעביר אותם הלאה.

הסוסים של רבי יהודה הנשיא

במסכת בבא מציעא (דף פד, ב) מסופר שלאחר פטירת ר' אלעזר ברבי שמעון, רצה רבי יהודה הנשיא (רבי) לשאת את אלמנתו, ובהמשך מסופר שרבי קיבל עליו ייסורים, וז"ל הסוגיה בתרגום חופשי ובתוספת ביאור:

"שלח רבי לדבר באשתו (שתסכים להינשא לו), שלחה לו: כלי שנשתמש בו קודש, ישתמש בו חול! בארץ ישראל אמרו ששלחה לו תשובה בלשון אחרת: במקום שבעל הבית תלה את חרבו יתלה הרועה הבזוי את תרמילו! שלח לה: ברור שהיה גדול ממני בתורה, אך האם היה גדול ממני במעשים טובים?! שלחה לו: בתורה אם גדול ממך איני יודעת, אך במעשים אני יודעת שהיה גדול ממך שהרי קיבל עליו ייסורים! מה הכוונה שר' אלעזר היה גדול מרבי בתורה? שכאשר ישבו רבן שמעון בן גמליאל ור' יהושע בן קרחה בבית המדרש על ספסלים ישבו לפניו ר' אלעזר ברבי שמעון ורבי על הארץ והקשו ותירצו. אמרו (שאר התלמידים), מימיהן (תורתם של ר' אלעזר ברבי שמעון ורבי) אנו שותים והם יושבים (יחד איתנו) על הארץ! עשו להם ספסלים והעלים. אמר להם רבן שמעון בן גמליאל: פרידה אחת יש לי ביניכם, ואתם מבקשים לאבדה הימני? הורידו את רבי. אמר להם רבי יהושע בן קרחה: מי שיש לו אב יחיה, ומי שאין לו אב ימות! הורידו גם את ר' אלעזר ברבי שמעון, חלשה דעתו. אמר: האם אתם סבורים שאנו שקולים בחכמה? עד אותו יום כשהיה אומר רבי דבר – היה מסייע לו ר' אלעזר ברבי שמעון, מכאן ואילך, כשהיה אומר רבי יש לי להשיב, אמר לו ר' אלעזר ברבי שמעון: כך וכך יש לך להשיב?! זו היא תשובתך?! כעת היקפתנו חבילות של תשובות שאין בהן ממש! חלשה דעתו של רבי ובא ואמר לאביו. אמר לו: בני, אל ירע בעיניך שהוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל. וזהו שאמר רבי: שלשה ענוותנין הן, ואלו הן: אבא... רבן שמעון בן גמליאל ודאי ענוותן היה. אמר רבי חביבין ייסורים, קיבל עליו שלוש עשרה שנים של ייסורים... שומר הסוסים של בית רבי היה עשיר יותר ממלך פרס, כשהיה מחלק מספוא לחיות היה קול הצהלות מגיע למרחק שלוש מילין, היה מכוון לחלק את המספוא בשעה שרבי היה נכנס לבית הכסא ומתייסר שם, ואפילו כך היו זעקות רבי מתגברות על צהלות החיות, והיו זעקותיו נשמעות על ידי יורדי הים."

המעשה טעון ברור. בסוגיה הקודמת מסופר (לפי אחד הפירושים ברש"י) שרבי כינה את אשתו של ר' אלעזר בשם 'רשעה'. מדוע שינה רבי את דעתו וסבר שהיא 'צדקת' שראוי לשאתה?

רש"י ביאר שרשב"ג חשש שעין הרע תשלוט בבנו אם יתכבד וישב על ספסל, ולכן הוא החזירו לשבת על הקרקע. אלא שצריך להבין מדוע הוא לא דאג גם לשלומה של ר' אלעזר? מדוע דווקא ר' יהושע בן קרחה ביקש שגם ר' אלעזר יחזור וישב על הקרקע? הרמב"ם כתב (ת"ת ד, ב): "ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות", כיצד מבאר הרמב"ם סוגיה זו שמספרת שרשב"ג ור' יהושע בן קרחה ישבו על ספסלים ואילו תלמידיהם ישבו ע"ג הקרקע?!

ר' יהושע בן קרחה – דמות סמלית

אגדה זו באה ברצף לאגדות קודמות, והבנת רמזי האגדות הקודמות היא הפתח למענה לשאלות דלעיל. ונחזור בקצרה על עיקרי הדברים. במאמר הקודם "[ר' אלעזר ובני מעוני](#)" הובאה אגדה שר' אלעזר היה לוכד 'גנבים' ומוסרם ליהריגה, ור' יהושע בן קרחה מחה בו. והתבאר שהיתה תקופה שר' אלעזר התחבר לתאוות האכילה והעושר והוא שכנע כמה מבאי בית המדרש לחקותו, ולפרוש מבית המדרש ולהפוך לבעלי עסקים עשירים. והובאה מסורת שר' יהושע בן קרחה הוא בנו של ר' עקיבא, והתבאר שמסורת זו אינה כפשוטה, והיא מרמזת למחלוקת ששרשה בתורה, והמשכה מרומז גם בספרי יהושע ושופטים. והתבאר שר' עקיבא היה ממשיך דרכו של השופט עתניאל שסבר שכולם צריכים להישאר בבית המדרש; ואגדות רבות מרמזות למחלוקת, האם ר' עקיבא קיבל בסופו של דבר את שיטת יהושע, או שמא יהושע קיבל בסופו את שיטת עתניאל (=ר' עקיבא); ובאותה אגדה ר' יהושע בן קרחה מייצג את הדעה שכולם צריכים להישאר בבית המדרש. **ולשיטתו**, מי שפורש משם והולך 'לרדוף אחר העושר' נחשב כביכול ל'גנב' ו'לימת', ולכן הוא מחה בר' אלעזר ששכנע כמה מבני בית המדרש לחקותו ול'רדוף אחר העושר'.

לאחר מכן מרמזת אגדה אחרת שחל שינוי חלקי בשיטת ר' אלעזר, והוא המשיך לרדוף אחר העושר אולם הוא שכנע את בני בית המדרש שלא לחקותו, לשם כך משתמשת האגדה ברמזים מנבואת ישעיה (נג) על עבד ד'. במאמר "[קבורת ר' אלעזר ברבי שמעון](#)" התבאר שתרגום יונתן מרמז שעבד ד' היא קבוצת אנשים שסבורים שלימוד התורה הוא העיקר בחיים ושהוא מביא את השפע לעולם; אך למרות זאת הם 'מתייסרים' בתפקיד ה'חשוך' שנועד לגויים, ורודפים אחר העושר כמו הגויים. וישעיה מגלה שלימוד תורה שלא-לשמה גורם לכך שאנשים מישראל צריכים להתייסר בעול המלאכות שנועד לגויים, ומעיקר הדין ראוי היה שבני בית המדרש שלמדו שלא לשמה יישאו בעול זה בעצמם, אך **עבד ד'** גומל עימם חסד ומתייסר במקומם: "...פָּלְנוּ בְּצֵאן תְּעִינוּ אִישׁ לְדָרְכוֹ פָּנִינוּ וְד' הִפְגִיעַ בּוֹ אֶת עֵזוֹ פָּלְנוּ...". 'אשתו' של ר' אלעזר מסמלת את 'חכמתו', והאגדה מרמזת שבעת שר' אלעזר 'התייסר' עבור בני בית המדרש; 'אשתו' מנעה ממנו מלבוא לבית המדרש, משום שהיא חששה שהוא יפגוש שם בלימוד תורה נוסף שנעשה שלא-לשמה, והדבר עלול לדחוק אותו לקבלת 'ייסורים' נוספים. והתבאר שבליקוטי מוהר"ן (קנט) מובא 'יחידושי' ולפיו, לימוד תורה שלא-לשמה אינו מביא בהכרח לקבלת ייסורי המלאכות, ואפשר לנצל את הכוח הרוחני שנוצר ממנו להתחדשות בתורה; וה'יעשירים' שהחליטו לנצל את הכוח שנוצר מלימוד שלא-לשמה לצורך התחדשות בעמל המלאכות הם ה'אשמים' במצבם. וכאשר ר' אלעזר גילה 'יחידושי' זה והתחבר אליו - 'אשתו' (=חכמתו) נפרדה ממנו והוא חזר לבית המדרש. באותה תקופה קיבל גם רבי 'יחידושי' זה, ולכן הוא כינה את 'חכמתו' (=אשתו) של ר' אלעזר בשם 'רשעה', משום שהיא מנעה מר' אלעזר מלבוא לבית המדרש.

במאמר "[קבורת ר' אלעזר ברבי שמעון](#)" התבאר שליחידושי' זה יש סיוע מנבואת הסיום של ספר ישעיה, שנראית לכאורה כחזרה מהנבואה הקודמת שראתה את חברי קבוצת עבד ד' כ'צדיקים' שמתייסרים עבור האחרים. נבואת הסיום מרמזת שה'עניים' שמתרחקים מן המלאכות ועוסקים בתורה הם אלו שיביאו את הגאולה, ואילו ה'יעשירים' שרודפים אחר המלאכות נחשבים כמי שנידונים חיים בגיהנום וה'יתולעים' אוכלים אותם ללא הפסק. אגדת ה'קבורה' של ר' אלעזר השתמשה בסמלים מנבואת הסיום, ורמזה שר' אלעזר חזר לבית המדרש ליתפקדי' (=אשתו) של אביו שיתורתו אומנותו². ולמעשה הוא נכנע וקיבל את שיטת ר' יהושע בן קרחה, שכולם צריכים להישאר בבית המדרש, ואין לחשוש לנוק מלימוד שלא-לשמה.

אולם ר' נחמן מברסלב כתב בסוף אותו 'יחידושי': "אבל לא מצאתי מקרא או איזהו מארז"ל, למצוא בו דברים אלה". ובכך הוא גילה ש'יחידושי' זה, שתולה את האשם ב'מקבלי הייסורים' עצמם, אינו מוכרח. דבר זה מרמזת האגדה הבאה, ולשם כך היא נוטלת כמה מן ה'סמלים' שהוזכרו באגדות הקודמות - והופכת אותם על פניהם! וכדלקמן.

הכבוד שהוזר ל'אשתו' של ר' אלעזר

האגדה מספרת שרבי רצה להתחתן עם אשתו (=חכמתו) של ר' אלעזר, ובכך היא מרמזת שרבי חזר בו משיטתו הקודמת שהגדירה אותה בתור 'רשעה' משום שמנעה מר' אלעזר מלבוא לבית המדרש. האגדה מספרת שהחזרה נעשתה בשלבים. מתחילה סבור היה רבי שכעת לאחר שר' אלעזר חזר לעמול בתורה כל היום וינקבר חיים בבית המדרש ונפרד מאשתו (=חכמתו), היא פנויה כדי לדרבן את רבי לרדוף אחר העושר. האגדה מספרת שהיא דחתה את פנייתו של רבי, ואמרה לו שר' אלעזר היה 'קדוש' יותר ממנו. בכך היא רמזה לו שאין מעלה בעצם 'הרדיפה אחר העושר' אלא כאשר היא נעשית למטרות 'קדושות', ולא למרות 'חול'. רבי ענה לה שברור ר' אלעזר היה גדול ממנו ב'תורה', ולכן מן הסתם יכול היה לכוון את מעשיו 'לשם שמים' יותר מרבי. אולם מאידך רבי היה גדול ממנו ב'מעשים טובים', והיה מגדולי בעלי החסד והיה מפרנס עניים רבים ודואג לשאר צרכי ישראל; ולכן אם היא תסכים להתחבר אליו ולדרבן אותו לרדוף אחר העושר יביא הדבר לתועלת גדולה לכלל ישראל.

ואז הבהירה אותה אשה (=חכמה) לרבי את טיבה ומהותה. תחילה היא הסבירה לו שהיא אינה מסכימה עימו שר' אלעזר היה גדול ממנו ב'תורה'. והיינו, שרבי החשיב כל לימוד תורה של ר' אלעזר כ'תורה', ואפילו אם היה שלא-לשמה; ולכן סבר רבי שר' אלעזר היה גדול ממנו ב'תורה'; אך בעיניה לימוד תורה שכזה אינו נחשב ל'תורה', ולפיכך היא אינה יכולה להעריך מי מהם גדול מחבירו בתורה. ובהמשך היא הסבירה לו שהמעשים הטובים ביותר הם 'קבלת ייסורים' שמאפשרת לבני בית המדרש להמשיך ולהיות פנויים לעמל התורה, ורק התייחסות כזו נחשבת בעיניה ל'קדושה'. 'קבלת ייסורים' זו באה לידי ביטוי באופן גלוי כאשר הרודף אחר העושר, מפריש את חלק הארי שמרווחיו להחזקת בית המדרש ולומדי התורה שבו. בכך הוא מראה שלימוד התורה הוא הדבר החשוב ביותר בעיניו, אלא שהוא יצא להתייטר ברדיפה אחר העושר, במקום לומדי התורה.

החזרה של ר' יהושע בן קרחה משיטתו הקודמת

האגדה מספרת שרשב"ג ר' יהושע בן קרחה ישבו ע"ג ספסלים ותלמידיהם ע"ג הקרקע. ולאחר מכן בני בית המדרש העניקו כבוד לר' אלעזר ולרבי והושיבו אותם על ספסלים, ורשב"ג דאג לעתידו של בנו רבי והורידו בחזרה לקרקע, ותמוה מדוע הוא לא דאג גם לעתידו של ר' אלעזר.

הרמב"ם סבור שהמעשה אינו כפשוטו, שהרי כתב הרמב"ם (ת"ת ד, ב): "ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות". ובנוסף לכך, גם לולי דברי הרמב"ם האלו, אם אכן מדובר היה בחשש מעין הרע, רשב"ג היה דואג גם לר' אלעזר. אלא שהקשיים שבמעשה מרמזים שמדובר במעשה סמלי שדן בחשש מהנזק שנגרם מלימוד שלא-לשמה. כאשר אדם מקבל מעמד של כבוד בגיל צעיר בלא שהוא מוכרח לכך, הוא עלול ללמוד תורה שלא-לשמה, אלא רק כדי לשמור על מעמדו הגבוה³. רשב"ג חשש שהכבוד שבנו רבי קיבל יגרום לו ללמוד תורה שלא-לשמה, ולשטת רשב"ג ראוי שלומד שכזה יתייטר בעצמו בעמל המלאכות. וכדי לשמור את בנו רבי בבית המדרש הוא ביקש להורידו מן הספסל. אולם לשיטת רשב"ג כולם צריכים להיות בבית המדרש ואפילו ילמדו שלא-לשמה, משום שלימוד שכזה אינו גורם בהכרח לנזק. ומכיוון שלשיטת רשב"ג אין לחשוש אם בנו ר' אלעזר ילמד תורה שלא-לשמה, לפיכך הותר רשב"ג את ר' אלעזר על הספסל.

הניגודיות שבין שיטת רשב"ג לבין שיטת רשב"ג מובלטת בשימוש במילים 'פרידה אחת'. באגדה הקודמת אמר רשב"ג לבני בית המדרש: "פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביאה אצלי". ובמאמר "קבורת ר' אלעזר ברבי שמעון" התבאר שבדברים אלו רמו רשב"ג שיש להתעלם מהשיטה שמתייחסת למקבלי ייסורי המלאכות כ'צדיקים', וצריך להחזיר את ר' אלעזר לבית המדרש ליתפקיד של אביו שיתורתו אומנותו. ובאגדה זו נוקט רשב"ג לשון דומה במשמעות הפוכה והוא אומר: "פרידה אחת יש לי ביניכם, ואתם מבקשים לאבדה הימני!". והיינו, שלשיטתו לימוד תורה שלא לשמה גורם ליציאת הצדיקים מבית המדרש כדי לקבל עליהם את 'ייסורי מלאכות'.

האגדה מרמזת שגם ר' יהושע בן קרחה חזר בו - ואף הוא הכריע כשיטת רשב"ג. באגדה הקודמת מסופר שר' יהושע בן קרחה סבר מתחילה כשיטת רשב"ג שלימוד תורה שלא-לשמה אינו גורם בהכרח לאנשים מישראל להתייטר בעמל המלאכות, ולכן הוא מחה בר' אלעזר ששכנע כמה מבני בית המדרש להפוך לבעלי עסקים, וקרא לו: "חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של א-להינו להריגה!". קריאה זו ביטאה שהאב רשב"ג נחשב לייני' ואילו הבן ר' אלעזר נחשב לחומץ, משום שהוא מוציא אנשים לרדיפה אחר העושר והדבר נמשל ל'הריגתם'. אולם כעת חזר בו ר' יהושע בן קרחה, ולפי הבנתו החדשה רשב"ג טועה כשהוא מתעלם מהנזק שעלול להיגרם מלימוד שלא-לשמה. לפי מסקנתו, לשיטת רשב"ג אין בית אב⁴, ולכן יש להציל את ר' אלעזר בנו ולהוריד גם אותו מהספסל. משום שמי שלומד שלא-לשמה ראוי שיתייטר בעצמו בעמל המלאכות, ויציאתו לעמל המלאכות נחשבת כביכול ל'מיתה'.

ארי בן ארי - וארי בן שועל

האגדה ממשיכה ומספרת על הנזק שנגרם מהכבוד שקיבל ר' אלעזר, וכיצד שינה הדבר את אופיו. לפני כן השתמש ר' אלעזר בגדולתו בתורה כדי לסייע לרבי, אולם לאחר שניתן לו הכבוד הזמני הוא השתמש בגדולתו בתורה ללימוד שלא-לשמה והיה מקנטר את רבי. התנהגות ר' אלעזר היתה מנוגדת להדרכת רשב"ג שלימוד שלא-לשמה גורם לנזק של 'ייסורי מלאכות', ולכן בא רבי לפני רשב"ג, והתלונן על התנהגות ר' אלעזר. אולם רשב"ג הודיע לרבי שר' אלעזר הוא 'ארי בן ארי', והיינו שיש משפחות שיש אצלן מסורת שהן 'אריות בני אריות', וכל בני אותן משפחות - יתורתם אומנותם, והם רשאים להישאר בבית המדרש ואע"פ שהם לומדים שלא-לשמה. לשיטתם, יישוב הסתירה בין נבואת הסיום של ישעיה לבין נבואתו על עבד ד' היא באמצעות הדימוי ל'מלך' ו'ינושא כליו'. ה'מלך' אינו יכול לנצח במלחמה ללא עזרתו של 'ינושא הכלים', וינושא הכלים אינו יכול לנצח ללא יוזמות הקרב של ה'מלך'. לשיטתם, נבואת הסיום מורה שלכתחילה הדרך להבאת הגאולה היא באמצעות בני בית המדרש שלומדים תורה ומתנתקים מהמלאכות, והם צריכים להתעלם מן הנזקים שעלולים להיגרם מלימוד שלא-לשמה, וזו הדרך שנועדה ל'מלכים' שהם ה'אריות'. ואכן כפי שמרמז נבואת עבד ד', לימוד שלא-לשמה גורם לנזק של קבלת 'עול ייסורי המלאכות', אך זהו תפקידם של 'ינושאי הכלים', שהם יוצאים מבית המדרש כדי לקבל עליהם את 'ייסורי המלאכות' שהיו אמורים לבוא על בני בית המדרש שלמדו שלא לשמה; וביחס ל'אריות' הם נחשבים ל'שועלים'.

רשב"ג היה נשיא ישראל ומתוקף תפקידו הוא נשא בעול הציבור והשקיע מזמנו ב'ייסורי הרדיפה אחר העושר', ולכן הוא הגדיר את עצמו כ'שועל'. ואף על פי שבנו רבי היה באותה העת רק בבית המדרש והיה נחשב ל'ארי', הוא אמר לבנו שאין אצלם מסורת משפחתית של התנתקות מחלטת מן המלאכות, ורבי הוא 'ארי בן שועל'. ולכן, ר' אלעזר ברבי שמעון - שהוא 'ארי בן ארי' שבכל ענין אינו יוצא מבית המדרש להתייטר בעמל המלאכות שנגרם מלימוד שלא לשמה - רשאי להראות את מעלתו ולהראות לכולם שהוא מתיר לעצמו ללמוד על מנת לקנטר; ואילו רבי צריך לקבל את הקנטור בהכנעה, משום שהוא 'ארי בן שועל'.

האגדה ממשיכה שרבי סבר שאביו היה 'ענותן'. משום שלפי השקפתו, מעלת נבואת עבד ד' גדולה מנבואת הסיום של ישעיה, ומי שיוצא להתייטר עבור בני בית המדרש שלמדו שלא-לשמה הוא ה'ארי', ואילו רשב"ג שנהג כהדרכת נבואת הסיום של ישעיה ונמצא כל העת בבית המדרש הוא ה'שועל'.

קבלת הייסורים – והעושר

האגדה הקודמת סיפרה על היספנים' שהביאו עושר לר' אלעזר בעת שהחליט לחזור לבית המדרש, ובמאמר הקודם "[ר' אלעזר ברבי שמעון והתאנים](#)" התבאר שהיא מרמזת לנבואת ישעיה (כג) "מִשָּׂא צַר הִילִילוּ אֲנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ... כִּי לִישָׁבִים לָפְנֵי ד' יִהְיֶה סַחֲרָה". לפי אותה נבואה כל העושר העולמי וכל הסחר העולמי שייך לבני בית המדרש, משום שהתורה שהם לומדים מורידה את השפע לעולם, והם אלו שמספקים את הפרנסות השונות לכל באי עולם.

האגדה הנוכחית באה להכחות מכוחה של אותה נבואה, ולומר שה'צדיק' הגדול שזכויותיו מספקות את השפע והפרנסה הוא דווקא **עבד ד'** שנוטל על עצמו את 'ייסורי המלאכות' שנגרמים מלימוד שלא-לשמה. אם הוא לא היה יוצא להתיישר ברדיפה אחר העושר, בני בית המדרש שלמדו שלא-לשמה היו צריכים להתיישר בעצמם, ובקושי היה נשמע קול התורה בבית המדרש. ולפיכך, הישועלי שהוא 'נושא הכלים' של אלו שנמצאים כל העת בבית המדרש, והוא מתיישר ברדיפה אחר העושר - הוא ה'צדיק' שבזכותו ניוון העולם.

האגדה מרמזת שקבלת הייסורים של רבי היתה קשורה לרדיפה אחר העושר, ולכן היא מספרת ששומר הסוסים של רבי היה עשיר יותר ממלך פרס. דימוי זה לא יתכן כפשוטו והוא מרמז לכתוב בחבקוק (ג, יג-טו): "**יִצְאֵת לְיָשַׁע עֲמֵד לְיָשַׁע אֶת מְשִׁיחַד... דְּרַכְתָּ בְּיָם סוּסֵיךָ חֲמֹר מִיָּם בְּיָם**". סיום הכתוב נדרש באבות דרבי נתן (נוסחא א פרק לג) על עם ישראל, וחז"ל מרמזים שה'סוסים' הם האנשים הפשוטים בעם ישראל. ה'משיח' רוצה לגאול את עם ישראל באמצעות לימוד תורה ותפילה ואמונה צרופה, אולם האנשים הפשוטים רוצים להיגאל בדרכים גשמיות, ובאמצעים חיבור לתאוות האכילה והעושר כמו הגויים; ובסופו של דבר המשיח 'נכנע' לרצונם ומספק ליסוסים את צרכיהם. שומר הסוסים של רבי הוא משל לרבי עצמו, והאגדה מרמזת שייסורי המלאכות של רבי הם אלו שספקו את הפרנסות השונות לכלל ישראל.

במאמר "[להתחבא בבית הכסא](#)" התבאר שאגדות חז"ל משתמשות ב'בית הכסא' כמשל לעיסוק במלאכות. בני בית המדרש מתייחסים לעיסוק במלאכות כעיסוק בזוי, אולם יש כאלו שמתייחסים אליו כפעולה הכרחית, וכשם שאדם חייב לצאת ולעשות את צרכיו ב'בית הכסא' כך חייב אדם לצאת ולהתפרנס 'מיגיע כפיו'. ואף אגדה זו קושרת בין 'ייסורי המלאכות' של רבי לבין 'בית הכסא'. והיא מרמזת שייסורים' אלו היו נחשבים למעשה 'צדיקות' שמוריד את השפע לעולם, ואפילו הספנים הגויים היו מתפרנסים בזכות 'ייסורים' אלו. וכשהיה רבי נכנס ל'בית הכסא' היו זעקותיו נשמעות על ידי יורדי הים. ונמצא שכנגד האגדה הקודמת שרמזה שגם הספנים הגויים מתפרנסים בזכות חזרתו של ר' אלעזר לבית המדרש, מרמזת אגדה זו שגם הם מתפרנסים בזכות יציאתו של רבי לרדוף אחר המלאכות והעושר.

בסכום המאמר נמצאו למדים שהאגדות הקודמות נועדו לחזק את השיטה שכולם צריכים ללמוד בבית המדרש ולא נגרם נזק מלימוד שלא-לשמה, שיטה שמתאימה לנבואת הסיום של ישעיה וליחידושי שכתב ר' נחמן מברסלב בליקוטי מוהר"ן (קנט). ואילו האגדה הנוכחית נועדה לחזור מכך, ולתפוס לעיקר את נבואת ישעיה (נג) על עבד ד', ולפיה נגרם נזק מלימוד שלא-לשמה, ומי שמקבל עליו את 'ייסורי המלאכות' שנגרמו מלימוד שלא-לשמה הוא ה'צדיק'. ואף ר' נחמן מברסלב חזר בו לכאורה בסוף דבריו, וכתב שהוא לא מצא ליחידושי של מקור בתורה. בהמשך הסוגיה ממשיכה האגדה לדון בנושא זה, ובעזרה שיי"ת נאריך בכך במאמרים הבאים.

¹ ועיי כסי"מ ולח"מ שם.

² ההבנה שיקבורת ר' אלעזר בסמוך ליקברי אביו ר' שמעון **משמשת כמשל** לחזרתו של ר' אלעזר לתפקיד של 'כלי קודש' כמו אביו, **יסודה בתורה**. בתורה יש תיאורים סותרים בענין מקום 'קבורתו' האם בהר הקר או במוסרה ובמאמר "[הקבורה המסתורית של אהרון](#)" ובמאמר "[הניגון של אברהם אבינו](#)" התבאר שחז"ל מרמזים לנו בכמה מקומות שהקבורה שבימוסרה היא 'קבורה סמלית'. ומשמעותה שבני ישראל בחרו לעצמם את מקומות 'מים היפים' שבהם ניתן להימשך אחר תאוות העולם והרדיפה אחר העושר, והם הותירו לאהרון את תפקיד ה'כלי קודש' – את תפקיד ה'כהן הגדול' - כדי שיהיה 'קבור בו חיים' במשך חייו, ובנו יהיה כהן גדול אחריו בתפקיד (= 'קבר') זה.

³ וכעין כך מצאנו במנחות (דף קט, ב): "תינאי, אמר ר' יהושע בן פרחיה: בתחלה כל האומר עלה לה (לגדולה), אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה, וכשעלה בקש להרוג את דוד."

⁴ ועיי ירושלמי שבת (דף פז, א): "כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה"; ועיי ליקוטי מוהר"ן שהובא לעיל שכתב בסיום היחידושי שלו: "אבל לא מצאתי מקרא או איזהו מארז"ל, למצוא בו דברים אלה."

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילון,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

Maryland, USA

מרילנד, ארה"ב

מרחשוון תשס"ח

גילוח לאב ולסנדק לכבוד ברית הנערכת בחול המועד

שאלה

האם אב הנימוול והסנדק יכולים להתגלח לכבוד ברית החלה בחול המועד? האם הדין שונה לאשכנזי או ספרדי?

תשובה

לא מצינו בהלכה שיהיה חילוק מפורש בדין איסור תגלחת בחול המועד¹ בין אבי הבן והמוהל לשאר אנשים. ניתן לסמוך על הפוסקים² שהתירו להתגלח בחול המועד למי שרגיל להתגלח בכל יום, ובפרט שיש כאן צורך³.

- ¹ איסור תגלחת בחול המועד מבואר במסכת מועד קטן (פ"ג מ"א). בגמרא (דף יד ע"א) מבואר שהטעם הוא משום גזירה, שמא יכנסו למועד כשהם מנוולים. לאור טעם זה מובן שאין חילוק בין אבי הבן והסנדק לשאר אינשי, שכן אין כאן גדר אבלות הנדחה מפני השמחה, אלא יש כאן גזרה מטעם אחר.
- ² ראה "אגרות משה" (או"ח א סי' קסג), שסיים שלהלכה אינו מורה להתיר אלא למי שיש לו צורך ביותר או שמצטער ביותר, אבל הרוצה לסמוך על דבריו לשם יופי בעלמא יכול לעשות כן, מאחר שכך הוא עיקר הדין. ועיקר טעמו הוא שמעולם לא נגזרה גזרת חז"ל על מי שמתגלח בכל יום. ועיין עוד ב"נפש הרב" (עמ' קפט), שם הסיק הרב סלוביציק שמי שרגיל להתגלח בכל יום חובה עליו להתגלח בחול המועד, שלא יהיה מנוול בחג. ומנגד ראה בדברי הרב שלום משאש בשו"ת "תבואות שמי" (או"ח א סי' נה) ובדברי הרב הדאיה בשו"ת "ישכיל עבדי" (ז, קא סי' ה). ועיין עוד בשו"ת "חוות בנימין" למרן הגר"ש ישראל (ב סי' פב).
- ³ ייתכן שבמקרה זה גם הרב משה פיינשטיין היה מורה להיתר לכתחילה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

